

Punts d'interès de Bonastre

Proposta d'inventari municipal de punts d'interès

Josep Sicart Martínez
2016

Què és un punt d'interès

Un punt d'interès (PDI) és un punt geogràfic d'ubicació que algú pot trobar útil o bé interessant. Sovint, els punt d'interès, solen figurar als mapes representats per icones. Cal que existeixin a la cartografia o bé en la senyalització fixada sobre el mateix territori, ja que aporten singularitat i qualitat territorial que afecta i afavoreix diversos sectors de l'economia, de la societat i del coneixement.

Els punts d'interès són els elements humans o naturals objectius que formen part del patrimoni material. A l'efecte, i en el cas de Bonastre, es presenta un petit treball d'inventari dels punts d'interès del municipi que podria ser adoptat com a base d'un primer inventari.

Sobre la necessitat d'un inventari bonastrenc

S'entén que un poble amb llarga història ha de tenir inventariats, documentats, protegits i correctament senyalitzats aquells llocs emblemàtics i singulars del seu territori. En el cas de Bonastre aquest inventari no existeix formalment i per això caldria posar fil a l'agulla en la concreció i aprovació d'un inventari de punts d'interès.

Una inversió que retorna

Dels beneficis que aportaria una xarxa de punts d'interès municipals ben implementada, no en farem esment ni cap lloança perquè és un fet evident, contrastat i exemplificat des de fa dècades en altres pobles i termes municipals del país, i si es contempla com una inversió, és ben clar que suposa un baix cost i que té un retorn immediat.

Tipus de punts d'interès

Entre el punts d'interès que podem trobar a Bonastre i que podrien ser en un inventari municipal, n'hi ha de diversa naturalesa que a títol indicatiu podem emmarcar en els següents tipus:

a) **els jaciments arqueològics** que es podien haver conservat, ni que fos parcialment, van ser arrasats i no en queda res o gairebé res a excepció de les restes de ceràmica que trobem a la Torreta i Cal Lluïset. No obstant, cal considerar la possibilitat de la senyalització i la recreació d'algun element que indiqui que allà hi va haver els més antics assentaments de població que es coneixen al terme. Un cop destruït el patrimoni, això ajuda a conservar la història i a esvair la vanalització del territori.

A Bonastre, la necròpoli de la Torreta fou parcialment enrunada durant la construcció d'un gasoducte, i la vila romana de Cal Lluïset afectada per activitats agrícoles. "LA PROBLEMÀTICA DE LA CONSERVACIÓ I PROTECCIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC A LES COMARQUES PENEDESENQUES" pag. 262 MISCEL·LÀNIA PENEDESENCA 1991 - J.C. Alay / D. Farell / J. Miquel.

b) **els edificis més significatius** conservats com la Casa del Delme, la Casa Fontanilles o l'Església parroquial de Santa Magdalena. I també els més moderns però amb la seva història com la Societat o el Molí d'Oli.

c) **les edificacions i vestigis de construccions industrials o extractives** que en romanen, com el Molí de Bonastre i la Mina del Coll de Repàs i les Mines de Ferro i les del Clofoll.

d) **els llocs públics que tenen un valor històric i de la vida rural i domèstica**, fonts i safarejos com la del Pastorell i el de Jesús els i portals, entrades i racons del poble, com l'arc dels Vilanova al carrer portal, la dovella de Cal Daniel i d'altres.

e) **els espais que contenen una qualitat natural o ambiental** com l'Aguilera, els roures de la Rovira (Còdol). Són aquests llocs els que requereixen una major cura, ja que sovint representen indrets irrepetibles i espècies significatives o rares en el context natural on són ubicades. A l'Aguilera pels ambients humits i sota el Còdol (Muntanya de la Rovira) per la raconada de bosc humit mediterrani.

f) **els elements que configuren espais del nostre paisatge** altament humanitzat com la Barraca dels Milhomes o la del Muntanyès. Construccions lligades a la vida rural i sovint a peu dels principals i antics camins que recorren el terme. Pous, cucons, cisternes, corrals i pallisses.

Possibles itineraris temàtics

Altrament, l'encadenament de diversos punts d'interès d'una mateixa naturalesa, poden ser tractats en conjunt com a itineraris. Clarament, la ubicació de Bonastre al centre del massís muntanyós ens ofereix unes possibilitats excepcionals, a partir de les quals en podríem emprendre dos que, sense dubte, serien interessants.

Un **itinerari geològic**, on es podrien observar gran varietat de roques i minerals i un **itinerari botànic**, on de la mateixa forma observariem espècies i hàbitats diferenciats a molts pocs metres de distància.

Aquests itineraris, convenientment endreçats, marcats i comentats, poden despertar l'interès de veïns i ser destinació de diferents entitats i col·lectius com ara grups d'estudiosos i escoles.

Titularitat i competència

Siguin públics o privats, els elements inventariats com a punts d'interès, han d'estar sotmesos al control i protecció municipal mitjançant ordenament que en reguli els usos per tal de garantir-ne la conservació i permanència.

L'ajuntament ha de vetllar per aquells de domini públic i també vetllar, d'acord amb els propietaris, pels que no ho són.

L'aportació de l'iniciativa privada

L'activitat privada també genera alhora nous llocs interessants que de manera permanent o puntual es creen de bell nou o que se solapen amb els ja existents.

Podem veure com hi ha alguns cellers que arrangen masos, pallisses i altres indrets per a dotar i complementar la seva oferta de qualitat del producte lligat al paisatge.

Trobem també particulars que actuen en la millora de l'espai agrari, refent marjades, reparant barraques i fins i tot creant excepcionalment bells jardins. Aquests llocs prenen una importància que sense cap dubte afavoreix el municipi amb una valuosa i en molts casos desinteressada contribució en el seu present. Raó de més per a què s'estableixi concòrdia i si cal governança entre el públic i el privat.

Són també altres punts d'interès els que lligats a una activitat econòmica determinen l'arribada d'un públic particular amb els seus efectes, siguin bons o no, sobre el nostre paisatge. Els cellers, el centre hípic i fins i tot l'aparcament de caravanes dels Plans. Aquests punts de tinença privada també han de ser contemplats, però han de rebre un altre tractament. Cal senyalitzar-los i que figurin en la cartografia del municipi.

El govern local en té les competències

Amb tot cal pensar en la valoració del territori i els punts d'interès importen perquè són els elements que identifiquen Bonastre. La senyalització, la conservació i la divulgació dels punts d'interès qualifiquen un municipi i l'interès dels seus habitants pel llegat generacional i la cultura local, cosa gens despreiable però malauradament poc estesa i conreada, en termes generals, al municipi.

En aquest cas pertoca al consistori local amb les seves competències, l'aprovació de mesures o plans que permetin el coneixement i la salvaguarda dels llocs. És amb aquesta intenció que proposem l'inventari que segueix a continuació:

1. Casa Fontanilles, (Pl. Major) s.XV a XIX 1853

X: 369228.7 m - Y: 4564428.6 m (ETRS89 UTM 31N)

La Casa Fontanilles, a la plaça major, és sens dubte una de les cases més antigues de Bonastre. Podem dir que els Fontanilles van ser una de les primeres nissagues de pobladors durant l'Edat Mitjana, un cop guanyades les terres als sarraïns.

Els fonaments de la casa, poc semblant a la que ara veiem, daten de les darreries del segle XIV. Amb tot, està inventariada al Patrimoni Arquitectònic de Catalunya pels rics esgrafiats de la façana que van ser realitzats el 1851 i que van ser restaurats pels propietaris ara fa pocs anys. És una casa senyorial de la qual observem el seu exterior però que, com tota casa antiga, guarda en el seu interior una llarga història.

2. Església de Sta. Maria Magdalena. 1270 / Barroc 1833

X: 369312.5 m - Y: 4564596.8 m (ETRS89 UTM 31N)

Va ser construïda entre els anys 1833 i 1850 d'estil barroc classicista de planta de creu, en una sola nau coberta de volta de canó dividida en tres trams amb capelles laterals comunicades entre si. Conté el sagrari forjat, i el baptisteri, obres de Josep M. Jujol (1944).

3. Casa del Delme (Carrer Major) 1167-1300

X: 369167.3 m - Y: 4564299.3 m (ETRS89 UTM 31N)

La Casa del Delme (Cal Ferrer) a "la Placeta" és potser una de les cases més antigues que es conserven al poble. Anomenada del Delme perquè de s'hi recollien els tributs (delmes) que imposava l'abat i el Monestir de Sant Cugat que van ostentar durant llargs períodes la jurisdicció de moltes terres i llocs de la comarca. També durant molts anys hi havia instal·lada la ferreria, d'aquí el sobrenom de Cal Ferrer. L'edifici devia ser una casa forta bastida sobre un ressalt a mode de muralla. Possiblement disposava d'una torre o construcció més elevada. Actualment esta dividida entre 3 propietats. Exteriorment s'aprecien arcs i finestres, alguns d'ells parcialment restaurats i en el seu interior encara reposen els apuntats típics del gòtic tardà.

4. La Societat (1931)

X:369261.3m Y:4564191.9m (UTM31N - ETRS89)

Edifici rehabilitat construït per la Societat de Germanor 1930 durant el període de la Segona República que va suposar un fervor cultural arreu de Catalunya que a de Bonastre es va concretar amb la fundació de la Societat de Germanor de Bonastre. De caràcter apolític i compromesa amb la vida cultural del poble, va desaparèixer l'any 1939 quan, amb l'entrada de l'exèrcit es van requisar les claus del local. (2014 NEUS SÁNCHEZ)

5. El Molí. Obra industrial popular (Torrent de l'Aguilera) 1562

X: 369431.5 m - Y: 4563333.5 m (ETRS89 UTM 31N)

El Molí fariner de Bonastre és un element del patrimoni històric i cultural únic al terme municipal. Ha format part de la història i la vida rural de Bonastre durant més de 400 anys.

El Molí de Bonastre és excepcional en el territori per la reduïda conca hidrogràfica on es va edificar, possibilitant l'existència d'altres molins als termes de Roda de Berà i Creixell.

Un molí fariner lligat a la riquesa de la força hidràulica i a la història de les lluites de l'aigua per a disposar de la seva energia. Un primer element integrant i origen del sistema hidràulic Bonastre-Roda.

6. Boca Mina Coll de Repàs (Vessant Bonastre) 1790

X: 369422 m – Y: 4562606 m (ETRS89 UTM 31N)

L'entrada de la mina, Bonastre 31 T 0369422,4562606 altitud snm:114m (soterrada)

El millor lloc per accedir-hi és a l'extrem d'uns camps d'olivera i seguir després, sense perdre altitud, uns 20 metres més enllà en direcció SE travessant una espessa vegetació. A primera vista no s'identifica cap element que ens permeti localitzar la ubicació de la boca de la mina.

L'entrada de la sèquia a la mina és una rasa a cel obert d'uns 8m de longitud que està totalment enterrada i recoberta per la vegetació. Sembla que el propietari va decidir tapar-la pensant que podia presentar algun perill per a les persones. Així que la boca de la mina està totalment enterrada a una profunditat entre 1,5 i 2 metres. Caldria buidar la rasa excavada fins a trobar la paret de roca on hi ha la boca d'entrada de la mina. La mina sota el Coll de Repàs té una longitud de 312m.

7. El Trull (1850-1939)

X:369261.4m Y:4564533.3m (UTM31N - ETRS89)

Reposició efectuada el 2001, en la seva ubicació, d'alguns elements de l'antic trull o molí d'oli del carrer Església, El casalot regentat pels pagesos d'esquerres que va estar actiu fins el 1939 i que era abandonat des d'aleshores, va ser enderrocat. En el lloc s'hi va crear un espai i s'hi va ubicar el centre d'assistència mèdica i la farmaciola. Se'n conserven un arc de pedra i la mola sotana. Els corrns volanders procedeixen del molí del carrer Muralla, el dels més conservadors que amb el temps s'ha anat modernitzant.

8. Dovella de Cal Daniel (Carrer Jesús) 1768

X: 369230.7 m - Y: 4564260.4 m (ETRS89 UTM 31N)

La dovella del portal de Cal Daniel, al carrer de Jesús, 12, sense desmerèixer les d'altres portals del poble, és la més rellevant pel treball que hi veiem a la pedra, on hi figuren gravades, a més de la data i altres motius ornamentals, les eines del picapedrer: l'escaire, el compàs, el mall, la massa i el cisell. Singularment també són esculpits amb ornaments els carreus centrals.

9. Les Tres Creus (1800)

X:369533.2m Y:4564835.7m (UTM31N - ETRS89)

A la confluència del carrer del Nord i el carrer dels Masos a la part alta del poble, s'hi conserva el pedestal i les tres antigues creus de ferro. Símbol del Calvari, on s'hi celebraven actes religiosos i el Via Crucis i processons.

10. Carrer Portal

X:369181.2m Y:4564386m (UTM31N - ETRS89)

Una de les entrades antigues del poble, també anomenada l'arc dels Vilanova, és un racó antic i pintoresc. Les cases que l'envolten, llevat d'alguna excepció, són força antigues, com mostren alguns portals tapats que ara resten a un nivell superior.

11. Safareig i font de Santa Magdalena (1750)

X: 369278.2 m - Y: 4564619.3 m (ETRS89 UTM 31N)

Al capdavall de la Baixada de la Font, la renovada font de Santa Magdalena i el safareig que va ser desmuntat i reconstruït en nova ubicació per causa de les obres de la carretera TV-2041 han estat de ben antic un lloc vital de la vida de la població. Potser i malgrat tots els canvis que ha sofert és una de les fonts més antigues del nucli urbà. Fins fa ben poc eren molts els que venien d'altres pobles i llocs a omplir-hi garrafes. Com moltes fonts, abans naturals, han passat a rebre el control sanitari pertinent integrades dins la xarxa d'aigua pública municipal.

12. Safareig i font de Jesús (Carrer Major) 1850

X: 369166.3 m - Y: 4564280.6 m (ETRS89 UTM 31N)

Una de les fonts dins el poble que abastia el safareig públic i des on s'aprofitava l'aigua per al rec dels horts que antigament ocupaven la part baixa del poble. Al igual que moltes cases del carrer Major que s'aboquen a la carretera TV-2041, construïda sobre un dic de roca de travertí que antigament feia la funció de muralla, abastia d'aigua la població i l'eixamplament urbà del poble possiblement a partir de mitjan del segle XVIII. La pica, l'aixeta, el dipòsit, l'abeurador i el safareig, formen un conjunt harmònic que cal conservar.

13. Font del Pastorell. (Llera de l'Aguilera) 1800

X: 369221.3 m - Y: 4565042.7 m (ETRS89 UTM 31N)

La font del Pastorell, a la llera de l'Aguilera al pas del camí de Masarbonès, és una font construïda amb rajols, obra que es podia haver realitzat als inicis del segle XIX. La font, a la vora d'un dels camins més transitats temps enrera i ara en desús, mereix una atenció especial. Va ser desenrunada fa uns anys però la manca de senyalització i el nou abandonament que pateix, fan necessària una nova actuació que consistiria en la neteja, reconstrucció d'un dels acabaments de maó i la convenient senyalització.

14. Font i bassa de La Trunyella (Mas Trunyella) 1800

X: 366702.9 m - Y: 4563583.1 m (ETRS89 UTM 31N)

La font i la bassa són ben a prop de la masia. Gairebé sempre hi raja aigua que omple les antigues basses de pedra i maó. A la vora s'hi ha construït una bassa impermeabilitzada de major capacitat que és un punt d'abastament en cas d'incendi forestal. Encara que la font no destaca per la seva construcció, sí que a compleix una funció bàsica per als excursionistes en un territori on les fonts i punts d'aigua fiables hi són comptats. El mas Trunyella havia estat una caserna cap a la fi del segle XVIII.

15. Font i bassa dels Masos (Els Masos, camí que va al Revell)

X: 369400.6 m - Y: 4565629.9 m (ETRS89 UTM 31N)

La font dels Masos és la sortida d'una mina d'aigua. Les mines són excavacions que van a cercar l'aigua subsuperficial que traspua entre el rocam. A Bonastre són moltes les mines o fonts de mina que sovint s'acompanyen d'una bassa per al rec dels horts.

16. El pi del Marcel·lí (Camí de la Trunyella)

X: 367194.6 m - Y: 4564458.8 m (ETRS89 UTM 31N)

Més amunt de la Torreta al camí del Mas Trunyella. És un pi gran esponerós d'una edat pròxima als 80 anys. Voltat amb un marget en la seva base, el pi ofereix ombra i seient als caminants i és un punt de referència dins el territori bonastrenc.

17. L'Aguilera, torrent i bosc de ribera

X:369048.9m Y:4564455.5m (UTM31N - ETRS89)

A la riba de l'Aguilera, el petit rierol de Bonastre, hi podem trobar un gran nombre d'espècies vegetals típiques de les àrees humides mediterrànies. El reduït però permanent curs d'aigua fa que s'hi estableixin arbres com els freixes, els saücs, els pollancre, els àlbers i els plàtans i plantes com la cua de cavall ramosa, el creixen i fins i tot la boga. Aquesta qualitat de plantes i arbrat afavoreixen l'existència de molts animals que s'hi acosten per a alimentar-se o que s'hi aixopluguen.

18. Pi Gros dels Masos (vora pallissa al camí de Ca l'Antic)

X: 369118.9 m - Y: 4565652.0 m (ETRS89 UTM 31N)

Al camí nou de Masarbonès, un cop passat el Centre Hípic a la vora d'una de les cases enrunades dels Masos abans d'arribar a Ca l'Antic. És un pi blanc (*Pinus halepensis*) de dimensions considerables que potser no destaca per la seva altura, però sí per la circumferència del tronc i la seva capçada que abasta un perímetre de més de 40m amb unes arrels i un brançam excepcionals. Pot tenir una edat pròxima als cent anys. Un punt d'interès natural al pas d'un camí públic que caldria mantenir endreçat.

19. Roures de la Rovira (Torrent de la Cometa)

X: 369709.1 m - Y: 4564448.2 m (ETRS89 UTM 31N)

El roure és un arbre poc comú al terme de Bonastre. Els roures de la Rovira (bosc de roures) són un relict sobrevivent del que havia estat un bosquet a recer de la Muntanya de la Rovira (Còdol) i a resguard de la marinada. Hi ha un exemplar força ufanós que s'atansa a un campet d'oliveres que ha estat respectat pels propietaris. L'espècie d'aquest roure és *Quercus faginea* també anomenat roure valencià, existent al bosc mediterrani i la més adaptada a suportar un clima més sec i temperat. Els roures per la qualitat de la seva fusta, van ser gairebé extingits en les àrees pròximes al litoral i més poblades.

20. Avenc d'Escansa (a la Plana d'Escansa)

X: 371579 m - Y: 4565994 m (ETRS89 UTM 31N)

Situat a la Plana d'Escansa, està descrit al catàleg Espeleològic de Catalunya i mesura una 17m de fondària. És una cavitat modesta i estreta, sense grans sales. No obstant, s'hi poden observar els principals processos i formacions calcàries típiques d'un avenc. De l'exterior presenta una obertura escassa i per accedir a l'interior de la cavitat cal superar una "gatera" o pas molt estret.

21. Barraca dels Milhomes (Coll de Verdals) (1850)

X: 370489.1 m - Y: 4564524.9 m (ETRS89 UTM 31N)

La barraca dels Milhomes, al coll de Verdals camí de Cal Setró, és una de les barraques esplèndides que hi ha al terme de Bonastre, però persones coneixedores n'han comptat més de cent en diferent estat de Les barraques de pedra seca formen part del paisatge bonastrenc i del de moltes contrades del nostre país.

Lligades a la vida de la pagesia eren un refugi en cas de mal temps i un lloc on guardar eines o estris del camp. Aquestes barraques són autèntics monuments, compendis de l'arquitectura popular, que ens parlen de la força i el coneixement dels nostres avantpassats més recents i comporten un llegat patrimonial que cal preservar. Val la pena cuidar les que es mantenen o reconstruir les que són accessibles a prop dels camins.

22. Forn de Guix del Sitgetí (1800)

X: 370036.0 m - Y: 4565658.4 m (ETRS89 UTM 31N)

El guix, és un mineral abundant a tot el terme de Bonastre i per això trobem al mig dels camps aquestes construccions, els forns de guix, que havien estat importants en el seu moment, quan els pagesos havien de menester guix per a la construcció de cases. Sempre, a la vora del forn, trobarem alguna pedrera en desús, on podem observar les roques guixenques que s'hi extreien i s'hi fonien.

És important conservar els forns i les guixeres com a penyora de la diversitat de roques existents al Massís de Bonastre i com a element explicatiu inclòs dins d'un itinerari geològic de caire divulgatiu que, sens dubte, podria generar força interès.

23. Fons de calç de la Trunyella (1850)

X:366571.9m Y:4563651.5m (UTM31N - ETRS89)

Els forns de la Trunyella havien estat actius, produint materials per a la construcció, fins a mitjan del segle XX. Són uns forn realitzats amb pedra i revestits amb rajol o maó. El seu revestiment interior indica que podien produir calç, a partir de roca calcària que es fon a 1200 °C, o bé guix a partir del material de les guixeres que es fon a 200 °C.

A la Trunyella, vora la muntanya de la Guixera, hi trobem els forns i les restes de les construccions que s'usaven per a transportar el material i carregar els forns.

24. Les Mines de Ferro (Cal Setró) (1790-1800)

X: 370913.6 m - Y: 4564035.4 m (ETRS89 UTM 31N)

Al camí nou de Cal Setró passat el Coll de Verdals.

Ressenyades al primer Mapa Geològic (1892) només van ser explotades fins a mitjan del segle XIX a molt estirar. Són excavades en un petit cingle, on hi ha tres boques d'entrada que condueixen a unes galeries entre 5 i 8 metres que estan esfondrades. A la vora un antic forn, també esfondrat, on de les roques s'extreia part del metall. Les roques, molt pesants, són principalment goethita i hematites, de color vermellós i ocre. Fora, al fondal de les mines, hi acumulades restes de rocam i escòries abandonades testimoni de l'activitat minera. (Vegeu-ne més informació al llibre Guia de Bonastre, 2005 J.Blai i L. Navarro).

25. Les Mines de Plata. (Clofoll) (1800)

X: 368771.0 m - Y: 4565639.7 m (ETRS89 UTM 31N)

Les mines plata del Clofoll a les Solanes són tres obertures o pous a cel obert dels quals s'hi extreia galena argentífera (plom). L'alcofoll eren unes pólvores del mineral usades de ben antic amb finalitats cosmètiques (embelliment pestanyes) i de la indústria ceràmica (revestiment-esmalt).

Del mineral ja se'n coneixia l'existència a l'indret abans del 1562 ja que el topònim *d'alcofoll* hi apareix al capbreu d'aquesta data. És possible que més endavant se'n fes una explotació més intensiva però efímera perquè a mitjan del segle XIX ja no eren actives (Vegeu-ne més informació al llibre Guia de Bonastre, 2005 J.Blai i L. Navarro).

Els pous representen un perill i no són senyalitzats. Això a tenir-ho en compte a l'hora de qualsevol actuació que s'hi vulgui fer. Les restes de galena que es poden trobar al voltant són escasses.

26. La Torreta Assentaments s.IV a VI dC. 1° 25' 23" E / 41° 13' 33" E excavats

1898 Baix Penedès Bonastre. No s'hi observen estructures identificables, però pels materials es pot pensar en una reocupació datable del selges IV al VI dC. (CA) Situació: 1° 25' 23" E / 41° 13' 33" E 31 T x367828.0, y4565026.0

A l'indret de la Torreta, Torreta dels Moros o Pallissa del Solà, es coneix l'existència d'un dels primers assentaments humans al terme.

Seria important indicar aquest lloc amb un rètol o monòlit.

27. La Torreta Enterraments s.IV dC. 1° 25' 23" E / 41° 13' 33" E excavats

1899 Baix Penedès Bonastre. Conjunt d'enterraments amb coberta de lloses de pedra plana, arrasades parcialment per un camí.

S'hi identifiquen quatre enterraments, però amb evidències d'altres de destruïts

Situació: 1° 25' 23" E / 41° 13' 33" E 31 T x367828.0, y4565026.0

En aquesta localització s'hi van descobrir tombes de l'època romana. Aquestes van ser arrasades per la construcció d'un camí i les obres del gasoducte.

Recomanem igualment indicar el lloc.